

Uzmanların gözünden Ermeni mimarisi

VARDUHİ BALYAN / vardubalyan@gmail.com

Ermenistan'dan mimarlık alanında önde gelen uzmanlar İstanbul'da meslektaşlarıyla görüştü ve ortak çalışmaların temellerini attı. Hrant Dink Vakfı'nın davetiyle Türkiye'ye gelen Ermenistan Ulusal Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi kadrosu, MEF ve Kadir Has Üniversiteleri'nin Mimarlık bölümlerinde sunumlar yaptı, İstanbul'un önemli mimari yapılarını ziyaret etti. Program kapsamında Havak Salonu'nda 'Geçmişten Günümüze Ermeni Mimarisi' adlı bir panel yapıldı. Panelin katılımcılarından Doç. Dr. Zaruhi Mamyan ve Doç. Dr. Emma Harutyunyan'la Ermeni mimarisinin farklı dönemlerini ve İstanbul'la ilgili izlenimlerini konuştuk.

ZARUHI MAMYAN:

'İstanbul ve Yerevan'ın ortak sorunları var'

Öncelikle kendinizden bahseder misiniz?

Ermenistan Ulusal Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi'nde Şehir Planlama Bölümü başkanıyım. Aynı zamanda Yerevan'ın şehir planlama işlerini yürüten projede baş mimar olarak çalışıyorum. Bu ikisi neredeyse bütün hayatımı oluşturuyor. Bir yandan hocalık, diğer yandansa proje, planlama alanında çalışıyorum. Bu ikisi birbirini tamamlayarak yürüyor. Başka türü olmazdı da. Özellikle de mimarlık alanında hocalık yapan, öğretmenlik yapan biri, pratik bir projede de görev almalı diye düşünüyorum. Yerevan'da ve genel olarak Ermenistan'da yapılan şehir planlama işlerine katılmaya çalışıyorum.

İstanbul'da yaptığınız sunumların nelerle ilgiliydi?

Ermenistan'ın modern mimari eserleri hakkında sunumlar yaptım. Çoğunlukla Sovyet döneminde, aynı zamanda Sovyet sonrası dönemde yapılmış mimari eserleri hakkında bilgiler verip, karşılaştırmalar yaptım. Ermenistan'ın bazı yerlerinde Sovyet mimarisi çok belirgin. Bu da çok ama çok doğal. Zira ülkemizde birçok şehir Sovyet döneminde oluştuğu için bütün yapılar Sovyet mimarisinin izlerini taşıyor. Günümüzde ise ülkemizde modern mimarinin etkisi kendisini daha çok göstermeye başladı. Şehir planlama alanında ise yeni planlamalar yapılıyor ya da var olan planlar yenileniyor.

Son zamanlarda Yerevan'da mimari eserlerin yok edilmesi veya tahrip edilmesi

çok tartışılıyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Mimari eserlerimizi korumamız lazım. Ermenistan'daki durum ortada. Bu olumsuzluklar rağmen bu önemli konuları kendilerine dert edinmiş genç nesillerin olması beni çok sevindiriyor. Mimar olsun veya olmasın pek çok genç insan olanların farkında ve bu durumun değişmesi için çaba harcıyor. Belki bu nesil bizden daha iyi ve daha cesur; belki de iyi öğrenciler yetiştirmişiz. Bunu bilemiyorum. Yerevan'da şehri düşünen, ona göre hareket eden vatandaşlarımız var. Bir şehirde inşaat, restorasyon ve değişim yoksa o şehir, ölü şehre dönüşür, diye düşünüyorum. Bazı restorasyonlar olması gerektiği gibi yapılmıyor. Şehirlerimizde pek çok mimari eser ve anıt yok edildi. Hazırladığım sunumda 19. ve 20. yüzyılların Yerevan'ından fotoğraflar var. Ne yazık ki pek çok muhteşem yapıyı artık şehirde göremiyoruz.

Mesleki açıdan İstanbul'la ilgili neler dersiniz?

Tabii Yerevan'ı İstanbul'la kıyaslayamayız. Biri devasa

bir şehir, diğeri ise bir milyon nüfusa sahip bir şehir. Bu kadar farklı olmasına rağmen benzer sorunlar da var. Her iki şehirde de trafik sorunu var. Her iki şehirde de restorasyona ihtiyacı olan pek çok yapı var. Bugün İstanbul'da gezerken "Bu şehrin belediyesi bunca sorunun altından nasıl kalkacak" diye düşündüm. Şehrin bazı noktalarında "Ambülans buraya nasıl girer?" diye düşündüm. İstanbul'da şehir planlaması alanında ilk bakışta görünen pek çok sorun var ama bu kadar canlı ve hareketli bir şehir için bu çok anormal değil.

Türkiye'ye ilk ziyaretiniz mi?

Türkiye'ye ikinci gelişim. İlk kez buranın Ermeni mimari eserlerini görmeye gelmiştim. Bu sefer ise Hrant Dink Vakfı'nın daveti ile gelip Kadir Has ve MEF Üniversitelerini ziyaret ettim. Ermenilerin tarihi ve kültürel mirasını görme fırsatımız oldu. Türkiye'deki meslektaşlarımızla ortak çalışmalar yapacağımıza, işbirliğimize devam edeceğimize inanıyorum.

EMMA HARUTYUNYAN:

'İstanbul'da bir Ermeni yapısını tanımak zor değil'

Öncelikle sizi tanıyalım. Kendinizden söz eder misiniz?

Yerevan Devlet Üniversitesi Mimarlık ve İnşaat Fakültesi'nde Mimarlık Teorisi ve Tarihi Bölüm Başkanıyım. Yaklaşık yirmi yıldır üniversitede ders veriyorum. Ayrıca mimar olarak da farklı projeleri hayata geçiriyorum. Yıllardır pek çok ülkeden üniversitelerle işbirliği ve ortak çalışmalar yapıyoruz. İstanbul'daki meslektaşlarımızla ilk ortak projelerimizi yakında sunmayı umuyoruz.

İstanbul'la ilgili izlenimleriniz neler?

Sadece İstanbul'u değil, Türkiye'yi de ilk kez ziyaret ediyorum. Her Ermeni için olduğu gibi benim için de bu adımı atmak çok zordu. Hep buraya gelmek istemişim, bunun gerekli ve kaçınılmaz olduğunu anlıyordum ama bir türlü adım atamıyordum. Uzun yıllar boyunca babam yollar açılır ve tarihi, kültürel mirasımıza dokunabiliriz, onları araştırınz diye hayaller kurdu. Ben de öyle. Böylesi bir ziyaret buna yönelik büyük bir adımdır. Artık Türkiye'deki Ermeni mimarisi üzerine akademik çalışmalarımızı yoğunlaştıracağız. Bölüm olarak buna özen göstereceğiz.

Burada yaptığımız görüşmeler çok verimli oldu. Türkiye'deki meslektaşlarımızla işbirliği için planlarımız var, bunlara çalışacağız. Bu ziyaret sırasında Ermenistan'ın mimari mirası ile ilgili sunumlar yaptım. Aslında bu talep buradaki kurumlardan geldi. Bu konuyu merak etmeleri çok güzel. MEF Üniversitesi'nde Ortaçağ Ermeni mimarisi hakkında konuştum. Bu sunum çok rahat bir ortamda geçti. Yaklaşık altmış Türkiyeli öğrencinin olduğu panelde Ermeni mimarisini konuşmak gurur verici. Ermeni mimarisinden bahsederken Ani'yi, Kars'ı şimdiki Ermenistan'dan ayrı tutmak pek mümkün değil çünkü günümüzdeki sınırlar tarihte yoktu ve mimari mirasımız açısından o sınır hâlâ yok. İstanbul'un Ermeni mimarisi veya saray mimarisi başka akımlardan etkilenmiş. Bununla ilgili yorum yapabilmek için burada daha fazla vakit geçirmek, daha derin araştırmalar yapmak gerekir. Fakat İstanbul'un sokaklarında dolaşırken bir yapının Ermeni yapısı olduğunu anlamak çok zor değil. Örneğin ziyaret ettiğimiz Ermeni okulları ve kiliselerini diğerlerinden ayıran özellikleri var.

Sovyet dönemi mimarisini hep ayrı bir yere koyarız, tarz olarak da çok özgündür. Günümüzün mimarisi ile karşılaştırdığınızda ne dersiniz?

Sovyetler Birliği'nde mimari ve kültürel açıdan Ermenistan hep özel bir yere sahip olmuş. Ermenistan yüzölçümü ve nüfus olarak küçük olmasına rağmen kültürel açıdan hep önde oldu. Sovyet döneminde Ermenistan genelinde çok güzel eserler yapıldı. Ermenistan'ın günümüzdeki mimarisi hakkında yorum yapmak istemem. Dehşet vericidir. Bazen düşününce biz acaba farklı bir halk haline mi geldik diye düşünüyorum. O büyük kültürden pek bir şey kalmadı; yıkıyoruz. Gençlik Sarayımız vardı. Bu bina ile Yerevan üç boyutlu bir hal aldı. Otel inşa etmek için o yapıyı yıktılar. O kadar boş alan varken o mimari harikayı yıkıp, yerine otel yaptılar. Abovyan Sokağı'nın başından sonuna pek çok tuhaf, ne olduğu anlaşılmayan bina görebiliriz. Gençlerin varlığından dolayı umutsuzluğa kapılmıyorum. Eleştirdiğimiz bu hataları tekrarlamayacak olan bilinçli gençlerimiz var.

EMMA HARUTYUNYAN:

Ermenistan'da ziyaret edilmesi gereken yerler

Mimarlık ve şehir planlama alanında uzun yılların deneyimine sahip uzmanların, Ermenistan'ı ziyaret edenlere tavsiyeleri var. 'Nerelere gidilmeli?' ve 'Neler yapılmalı?' sorularına cevapları oldukça dikkat çekici.

Zaruhi Mamyan: "İlk önce Mişkavank'a, Oşakan'a, ardından Hağbad'a gitmelerini önerirdim. Bunlar dini yapılardan ziyade kültürel yapılardır. Bu ve benzeri kiliseler mimari mirasımızın parçalarıdır. Kesinlikle Gümrü'ye gidilmesini tavsiye ederim. Gümrü bizim kültürel kimliğimizin temelidir. Yerevan'da ise anıtlara, heykellere dikkat etmelerini öneririm."

Emma Harutyunyan: "Eçmiadzin'i ziyaret etmelerini tavsiye ederim. Eçmiadzin'in mimari şeklinden, yapıların ölçülerinden kaynaklanan huzurlu bir ortam söz konusu. Yerevan'da pek çok yeni bina ile ölçü dengesini kaybettik. Yerevan o kadar yüksek binaları kaldırmadığı için görüntü kirliliği giderek artıyor. Diliçan doğası ve yaşam alanlarıyla çok güzel bir şehirdir. Ağtala adlı şehrimiz güzeldir, çok bilinmese de ziyaret edilmesi gerekir."

